

Marlēna Krasovska

Bibliotēku un informācijas nozares profesionālās izglītības krustcelēs

Vēstules

Pievērsties bibliotēkārās izglītības tēmai, vispirms vēlētos atskatīties uz kādu sen aizmirstu publikāciju no žurnāla "Bibliotēku Pasaule" 2005.gada numura¹.

Vai bibliotekāra darbs ir primitīvs?

Studēju bibliotēkzinātni Latvijas Universitātē. Bibliotekāra profesijas zema prestiža sabiedrībā mani vairs nesatrauc, jo cilvēks iegūst sava veida imunitāti pret parādībām, ar kurām jāsastopas vai ik dienas, lai cik sāpinošas tās arī nebūtu. Sarūgtina tas, ka bibliotekāra profesiju zemu vērtē arī paši šīs jomas speciālisti.

2005.gada 1.janvārī stājās spēkā labi zināmie, visās bibliotekāru pulcēšanās reizēs nemītīgi "zelētie" LR Ministru Kabineta noteikumi Nr. 371 "Noteikumi par bibliotēkas darbam nepieciešamo darbinieku skaitu un darbinieku amatu ieņemšanai nepieciešamo izglītību".

Kādēļ neviens līdz šim nav izteicis izbrīnu par to, ka bibliotekāriem likumā izvirzītas tik zemas kvalifikācijas prasības? Valsts nozīmes bibliotēkā augstākā akadēmiskā vai augstākā profesionālā izglītība bibliotēku darba jomā ir obligāta prasība vien bibliotēkas vadītāju (direktoru) vietniekiem. Tā sauktajam "pamatdarbības struktūrvienības vadītājam" pietiek ar augstāko akadēmisko, augstāko profesionālo izglītību (tas ir — jebkurā ne-bibliotēku darba jomā) un tā dēvēto tālākizglītības kursu beigšanas sertifikātu bibliotēku darba jomā. (Te prātā nāk aina, kā, piemēram, diplomēts ģeogrāfs — šī likuma prasībām atbilstošs "jaunizceptais" bibliotekārs — ar kompasu rokā cenšas atrast izeju no informācijas strupceļa). Galvenie bibliotekāri, galvenie bibliogrāfi ar darba pienākumiem galā tiks arī tad, ja tiem būs izdevies iegūt vidējo speciālo vai pat tikai vidējo izglītību un tālākizglītības kursu beigšanas sertifikātu bibliotēku darba jomā. Reģiona galvenajās un vietējās nozīmes bibliotēkās bibliotēku darbinieku amatu ieņemšanai nepieciešamās izglītības prasības ir vēl zemākas.

Daļēji situāciju uzlabotu tas, ja nozares likumu ietvaros būtu skaidri definēts, kas tad īsti ir noteikumos minētais "tālākizglītības sertifikāts bibliotēku darba jomā", izvirzot stingras prasības šādu sertifikātu ieguvējiem (varētu būt īpašs, detalizēts tests, līdzīgi kā autovadītāja apliecības iegūšanai). Bet nav. Termina definējums rodams citos izglītību reglamentējošos dokumentos. Saskaņā ar "Profesionālās izglītības likumu" un "Latvijas Republikas Izglītības klasifikāciju", kuri, šķiet, attiecas arī uz bibliotekāru izglītības jomu, profesionālā tālākizglītība definēta kā "īpašs profesionālās izglītības veids, kas pieaugušajiem ar iepriekšēju izglītību un profesionālo pieredzi dod iespēju iegūt noteikta līmeņa profesionālo kvalifikāciju, bet nedod tiesības turpināt izglītību augstākā pakāpē."² Ja tālākizglītības process nodrošina 2.līmeņa profesionālās kvalifikācijas iegūvi, izglītības procesa ilgums noteikts ne mazāks kā 480 stundu, bet, ja 3.līmeņa profesionālās kvalifikācijas iegūvi, ne mazāks kā 960 stundu. Jāatgādina, ka no profesionālās kvalifikācijas līmeņa lielā mērā atkarīga darba samaksa — jo tas augstāks, jo augstāks arī atalgojums. Zemās prasības bibliotekāriem ļaus noteikt zemu amata kategoriju un atbilstoši zemu samaksu.

Sastopams arī cits termins "profesionālā pilnveide", kas ir "īpašs profesionālās izglītības veids, kas dod iespēju apgūt darba tirgus prasībām atbilstošas sistematizētas profesionālās zināšanas un prasmes, bet nedod augstāku profesionālās kvalifikācijas līmeni". Apliecinātā par profesionālās pilnveides izglītību izsniedz personai, kura akreditētā izglītības iestādē apguvusi licencētu attiecīgo izglītības programmu, kuras apjoms ir ne mazāks par 160 stundām.

Tādēļ izbrīnu rada Latvijas Bibliotēku padomes (LBP) 2003.gada 11.novembra sēdē pieņemtais likuma skaidrojums — ka noteikumos minētais tālākizglītības kursu beigšanas sertifikāts ir jebkāds sertifikāts (apliecība) par piedalīšanos jebkādosursos (semināros u.tml.), kuriem ir kaut attāls sakars ar bibliotēku darba jomu, ja vien tas saņemts, sākot no 1998.gada un kopā "salasītas" ne mazāk par 36 (!) stundām. Papildus "lēmēja" loma piešķirta konkrētas bibliotēkas administrācijai, kura tiesīga noteikt attiecīgās bibliotēkas darbiniekam nepieciešamos tālākizglītības pasākumus atkarībā no bibliotēkas statusa, struktūras, bibliotēkas darbinieku darba apjoma un veicamiem uzdevumiem.

Rodas vairāki jautājumi. Kādēļ bibliotēku nozares likumdošanas akti nav saskaņoti ar citiem izglītības jomu reglamentējošiem likumiem valstī, kuri ir saistoši visām pārējām nozarēm? Vai LBP kā sabiedriska konsultatīva institūcija ir tiesīga skaidrot LR Ministru Kabineta izdotus noteikumus un vai šiem skaidrojumiem ir likuma spēks? Vai konkrētais LBP skaidrojums noteikumos nepadara formālus un patiesībā neeksistējošus, jo prasības ir izpildāmas jebkuram bez mazākās piepūles? Cik ilgi šāds LBP lēmums ir spēkā?

LBP lēmumā, protams, saskatāms racionāls grauds. Ir daudzi lietpratīgi, pieredzējuši bibliotēku speciālisti bez profesionālās izglītības, kuri kļuvuši par neaizvietojamiem darbiniekiem, jo visu, kas nepieciešams, apguvuši, nepārtraukti izglītojoties dažādosursos. Taču šāds arguments ir naivs — pēc analogijas tikpat labi varētu arī neveidot tiesu sistēmu, jo ir cilvēki, kuri likumus nekad nepārkāpj! Otrkārt, lēmums novērš gaidāmo bibliotēku personāla krīzi, jo no darba būtu jāatlaiz liels skaits bibliotekāru.

Līdzīga situācija veidojās pirmsskolas izglītības iestādēs, kad 2004.gada 1.septembrī stājās spēkā "Izglītības likumā" noteiktās prasības pedagogu izglītībai un profesionālajai kvalifikācijai. Tās paredz, ka tiesības strādāt par pedagogu, tajā skaitā arī par audzinātāju bērnu dārzos, ir personai, kurai ir augstākā pedagoģiskā izglītība vai kura iegūst augstāko pedagoģisko izglītību. Likuma norma netika nekādi ne mikstināta, ne "izskaidrota", tai nepakļāva vienīgi personas, kurām līdz valsts noteiktā pensijas vecuma sasniegšanai bija atlikuši pieci vai mazāk gadi. Pārējiem pirmsskolas pedagogiem, kuri prasībām neatbilda un mācības neuzsāka, sava darba vieta bija jāatstāj. 2004.gada 23.novembrī LETA ziņoja, ka no 1.oktobra darbu pirmsskolas izglītības iestādēs atstājuši 94 Rīgas bērnu dārzu pedagogi, kuriem nebija augstākās pedagoģiskās izglītības. Jūrmalas pilsētas Izglītības pārvaldes galvenā speciāliste pirmsskolas jautājumos Valentīna Kļimova (Kļimova Valentīna. "Dārziņā" iet gribētāju vairāk nekā vietu // Rīgas Balsis. - ISSN 1407-3927. - Nr.190 (2004, 30.sept.), 13.lpp.), stāstot par pirmsskolas audzināšanas iestādēm Jūrmalā, atzinusi: "119 no 227 audzinātājiem mācās". Pirmsskolas pedagoga profesijai arī ir zems prestižs niecīgā atalgojuma dēļ — speciālistu trūkst, tomēr situācija nav kļuvusi dramatiska. Un ja nu bibliotēku nozarē tā tāda kļūst? — kāds varētu vaicāt. Tad — nebūs vajadzīgs pat streiks, uz kuru domās pošas ne viens vien trūkmā dzīvojošs bibliotēku speciālists — simtiem tumšo, aizslēgto bibliotēku logu Latvijā runās paši par sevi. Varbūt šis mēmais pārmetums beidzot būs pietiekami skaļš, lai to sadzirdētu tie, kuri dala un pārdala valsts budžetu, neliekoties ne zinīs par Latvijas nākotni? Darbaspēka novērtējumā, domājams, sāks darboties tirgus likums — ja pieprasījums pārsniedz piedāvājumu, pakalpojums tiek vērtēts arvien augstāk (piemēram, pirms pāris gadiem svešvalodu pasniedzēju trūkums daudzviet lika piedāvāt šai amata pozīcijai algu piemaksas).

Manuprāt, šīs 36 stundas personiski aizvaino bibliotekārus, kuri šķērdējuši laiku, naudu un spēkus, lai iegūtu augstāko izglītību bibliotēku nozarē, jo, lūk, bibliotekāra darbs ir tik primitīvs, ka to var apgūt 36 stundās. Otrkārt, kārtējais "robs" likumā pieļauj plašas, nereti savtīgā izdevīgumā balstītas interpretācijas iespējas. Valstī ir bezdarbs, un bibliotēka, vismaz laukos, ir kļuvusi par iekārojamu darba vietu. Ja nav stingri definētas izglītības prasības, var rasties situācija, kad diplomētie bibliotekāri paliks bez darba, kamēr "radi, draugi un paziņas" gluži likumīgi darbosies šajā amatā. Ilgtermiņā tas pārvērtīsies par draudu nozares attīstībai, jo bez augsti izglītota informācijas speciālista bibliotēka niķuļos arī ar informācijas un komunikāciju tehnoloģiju infrastruktūru. Tas negatīvi ietekmēs informācijas un zināšanu sabiedrības attīstību, turpmākā perspektīvā — vispārējo valsts attīstību. Treškārt, grūst profesijas prestižs. Nozares sarežģītība arvien pieaug, taču strādās tajā daudz neprofesionālu, kuri apmeklētāju informacionālās prasības nespēs izpildīt. Ceturtkārt, cieš finansiālais bibliotēku darba novērtējums. Kādēļ lai tik primitīvam nodarbinātības veidam piešķirtu lielāku algu?

Nesaku, ka mans viedoklis ir vienīgais pareizais. Ar bibliotēku nozares profesionālā žurnāla starpniecību vēlētos uzzināt gan kolēģu — esošo un topošo bibliotekāru —, gan kompetentu institūciju viedokli šajā jautājumā, kurš, domāju, satrauc ne vien mani, bet daudzus bibliotekārus.

A.Z., Rīgā

Pārsteidzošs bija pilnīgais klusums pēc vēstules publicēšanas, jo bija cerēts vismaz izraisīt diskusijas bibliotekārājā sabiedrībā par šo aktuālo un nozares attīstībai nozīmīgo problēmu. Diemžēl izpalika arī lūgtais skaidrojums no atbildīgās pārvaldes iestādes, un publikācijā uzdotie jautājumi palika bez atbildēm.

Ir pagājuši 7 gadi. Pa šo laiku tapis kaudzēm programmatisku dokumentu, kuros bibliotēkas cēli dēvē-

tas par zināšanu sabiedrības virzītājspēku, zinātnes un tautsaimniecības nozaru attīstības fundamentu, valsts konkurētspējas un ekonomikas veicinātājam, utt.

Šie dokumenti aplam kontrastē ar reālo situāciju nozarē — profesionālās kvalifikācijas prasībās vērienīgu attīstību piedzīvojošās nozares pārstāvjiem joprojām nav ne vismazāko izmaiņu, un darba sludinājumos (kas, jāatzīst, parādās ļoti reti — tātd vakancū

šajā profesijā gandrīz nav!) joprojām nebeidz pārsteigt zemās prasības kandidātiem, piemēram, citēju: “*vidējā izglītība un tālākizglītības kursu beigšanas sertifikāts bibliotēku darba jomā (mācīties un sertifikātu iespējams saņemt Latvijas Nacionālās bibliotēkas Mācību centrā pēc darba uzsākšanas)*.”³ Turklāt interesanti, ka šajā konkrētajā darba sludinājumā pieminēta vēl kāda obligāta prasība potenciālajam kandidātam — taču ne jau svešvalodu zināšanas vai digitalizētāja iemaņas, bet gan — lojalitāte pret darba devēju! Vidējā izglītība un lojalitāte pret darba devēju — vai tas ir 21.gadsimta Latvijas bibliotekāra profesionālo kvalifikāciju apliecinājošs kvalitāšu komplekss?

Ledus ir sakustējies

2010.gada 9.jūnija Latvijas Bibliotēku padomes sēdē beidzot iezīmējās pagrieziena punkts — Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Informācijas un bibliotēku studiju (LU SZF IBSN) programmas vadītāja **Baiba Holma** norādīja uz 2001.gada 14.augusta Ministru kabineta noteikumu Nr.371 “Noteikumi par

bibliotēkas darbam nepieciešamo darbinieku skaitu un darbinieku amatu ieņemšanai nepieciešamo izglītību” neatbilstību mūsdienu situācijai un aicināja veikt nepieciešamās izmaiņas.

Jautājumu par izmaiņām bibliotēku nozares profesionālajā izglītībā un nozares normatīvajos aktos, kas nosaka izglītības prasības, aktualizēja arī 2010.gada 1.jūlijā spēkā stājušies grozījumi “Profesionālās izglītības likumā” (10.06.2010. likums “Grozījumi Profesionālās izglītības likumā”, <http://www.likumi.lv/doc.php?id=212500>). Likuma izmaiņas paredz neformālās izglītības atzīšanu likumā noteiktā kārtībā, tas ir, iespēju cilvēkiem, kas strādā kādā nozarē (arī bibliotēkās) bez attiecīgas profesionālās izglītības, nokārtot kvalifikācijas eksāmenu un iegūt pirmā, otrā vai trešā profesionālās kvalifikācijas līmeņa profesionālās kompetences apliecinājumu. Tas ir aktuāli arī bibliotēku nozarē, kurā strādā ļoti daudz cilvēku bez bibliotekārās izglītības: 2011.gadā — 56% , savukārt 9% ir tikai vidējā izglītība (skat. 1.tabulu).

Tā kā pašlaik spēkā esošie nozares profesiju standarti atbilst 4. (Bibliotēku informācijas speciālists)⁴ un 5. (Sistēmbibliotekārs) kvalifikācijas līmenim, nolemts

1.tabula. Latvijas bibliotekāro darbinieku izglītība 2008–2011

(pēc Latvijas Digitālās kultūras kartes datiem sagatavojis Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku attīstības institūta Bibliotēku konsultatīvais centrs)

	2008	2009	2010	2011
Bibliotekārie darbinieki	4231	3614	3447	3316
no tiem ar bibliotekāro izglītību	1707	1563	1513	1447
<i>t.sk.</i> <i>ar maģistra grādu</i>	186	186	195	186
<i>ar bakalaura grādu</i>	210	192	208	195
<i>ar 1. līmeņa profesionālo augstāko jeb koledžas izglītību</i>	146	152	165	169
<i>ar augstāko izglītību (līdz 1993.g)</i>	560	492	442	417
<i>ar profesionālo vidējo izglītību</i>	605	541	503	480
no tiem ar izglītību citās jomās	2049	1676	1609	1565
<i>t.sk.</i> <i>ar maģistra grādu</i>	236	227	234	233
<i>ar bakalaura grādu</i>	523	464	487	462
<i>ar 1. līmeņa profesionālo augstāko jeb koledžas izglītību</i>	80	69	70	80
<i>ar augstāko izglītību (līdz 1993.g)</i>	885	625	569	552
<i>ar profesionālo vidējo izglītību</i>	325	291	249	238
no tiem ar vispārējo vidējo izglītību	458	363	314	294
no tiem zinātņu doktori	17	12	11	10

izstrādāt jaunu, 3.kvalifikācijas līmenim (1. un 2. atzīts par pārāk zemiem bibliotēku nozarei) atbilstošu profesionālo standartu. Nepieciešams arī likumā noteiktajā kārtībā izveidot Eksaminācijas centru ārpus formālās izglītības sistēmas apgūtās profesionālās kompetences novērtēšanai. Piebilstams, ka Latvijā šobrīd nav mācību iestādes, kurā būtu iespējams apgūt bibliotekāro izglītību, kas zemāka par 4.kvalifikācijas līmeni atbilstošu. Arī 1.līmeņa profesionālā augstākā izglītība (4.kvalifikācijas līmenis) Latvijas Kultūras akadēmijas Kultūras koledžā apgūstama tikai nepilna laika studijās par maksu (2012.–2013.mācību gadā — Ls 720, tātad kopā 2,5 gadu ilgās studijas izmaksā Ls 1800).

Ledus nozares profesionālās izglītības jomā ir sajustējies — Latvijas Nacionālajā bibliotēkā (LNB), pieisaistot citus nozares pārstāvjus, tika izveidota darba grupa "Bibliotēku nozares profesionālās izglītības koncepcijas" izstrādei. Uz šīs grupas pamata 2010.gada nogalē tika nodibināta jauna profesionāla sabiedriskā organizācija — biedrība "Izglītības apvienība "I Fortum"" ("I Fortum"), kura par savu mērķi izvirzījusi sekmēt atmiņu institūciju speciālistu formālās un neformālās izglītības attīstību valstī, piedalīties mūžizglītības politikas veidošanā, kā arī nodrošināt informācijas speciālistu kvalitatīvu profesionālo pilnveidi un tālākizglītību, kvalifikācijas līmeņa iegūšanas un pārkvalifikācijas iespējas. Biedrībā apvienojušies ap trīsdesmit bibliotēku nozares speciālistu, kas ieinteresēti biedrības mērķu īstenošanā. Biedrības valdes priekšsēdētāja kopš 2012.gada 13.septembra ir Dr.ped. **Baiba Sporāne**. Šobrīd biedrība darbojas vairākos virzienos, tostarp turpinās darbs pie "Bibliotēku nozares profesionālās izglītības koncepcijas" projekta izstrādes. Sadarbībā ar LU SZF izstrādāti divi bibliotēku nozares izglītības attīstības modeļi — A un B variants. Domājams, ka drīzumā ar tiem varēs iepazīties arī plašāka sabiedrība.

2011.gada 19.oktobra Latvijas Bibliotēku padomes sēdē beidzot tika nolemts veidot darba grupu MK noteikumu Nr.371 "Noteikumi par bibliotēkas darbam nepieciešamo darbinieku skaitu un darbinieku amatu ieņemšanai nepieciešamo izglītību" grozījumu izstrādei un 2011.gada 30.novembra sēdē tika apstiprināts darba grupas sastāvs:

1. Inita Bertmane — Latvijas Skolu Bibliotekāru biedrība
2. Daiga Brigmane — Ulbrokas bibliotēka
3. Dženija Dzirkale-Maļavkina — izglītības apvienība "I Fortum"
4. Lita Hofmane — Latvijas Nacionālā bibliotēka (LNB)
5. Linda Langenfelde — LR Kultūras ministrijas Bibliotēku un arhīvu nodaļa
6. Vita Paulāne — Latvijas Pašvaldību savienība
7. Antra Sprudzāne — Gulbenes bibliotēka
8. Silvija Tretjakova — Latvijas Bibliotekāru biedrība
9. Ludmila Viļumova — Latvijas Akadēmisko bibliotēku asociācija
10. Viesturs Zanders — LU SZF IBSN

Bibliotekārs bez profesionālās izglītības — pagātne?

2011.gada 24.augusta "I Fortum" sanāsmē tika prezentēti LU SZF IBSN priekšlikumi minēto noteikumu grozījumiem. Priekšlikumu izstrādē ņemti vērā arī LU SZF IBSN maģistru programmas studentu viedokļi un ieteikumi.

Vispirms uzmanība tika pievērsta īpatnībai, kas mulsina ne vienu vien nozares speciālistu — bibliotēku vadītāju amata ieņemšanai nepieciešamās izglītības prasības šajos noteikumos nav minētas vispār. Izrādās, tādēļ, ka tās jau ir definētas "Bibliotēku likuma" 25.pantā. Lieki piebilst, ka šīs prasības ir tikpat novecojušas kā apspriežamajos MK noteikumos, piemēram, noteikts, ka vietējas nozīmes bibliotēkas vadītājam vienīgā izglītība var būt daudz neizpratnes izraisījušais "tālākizglītības kursu beigšanas sertifikāts bibliotēku darba jomā". LU SZF IBSN ieteica noteikumu grozījumos iestrādāt arī izglītības prasības bibliotēku vadītājiem, savukārt "Bibliotēku likuma" 25.pantā formulēt, ka bibliotēkas direktora iecelšanai jānotiek konkursa kārtībā, izvēloties labāko pretendentu ar atbilstošu izglītību bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās un darba pieredzi bibliotēku darbā (ne mazāku par 3 gadiem). Turklāt, tika izteikts viedoklis, ka direktorus nevajadzētu iecelt "uz mūžu", bet gan ļaut konkurentiem "elpot pakausī", kas rosinātu nemitīgi celt savu kvalifikāciju.

Priekšlikumi izglītības prasībām (ar piebildi, ka bibliotēkās, jo sevišķi valsts nozīmes un reģionu galvenajās, var strādāt arī citu nozaru darbinieki, piemēram, personāla daļas vadītāji, juristi, tulki, u.tml., uz kuriem šīs izglītības prasības nav jāattiecina):

A. Valsts nozīmes bibliotēkā:

- bibliotēkas vadītājam (direktoram) — augstākā akadēmiskā (maģistra) vai augstākā profesionālā (maģistra) izglītība bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 7.līmenis⁵); specializētajās bibliotēkās — attiecīgajā nozarē, tomēr vienam no izglītības līmeņiem jābūt bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (piemēram, kodolfizikis, kuram ir bakalaura grāds nozarē, bet maģistra grāds bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās); kāds no izglītības līmeņiem varētu būt arī vadībā un administrēšanā;
- bibliotēkas vadītāja (direktora) vietniekam — augstākā akadēmiskā (maģistra) vai augstākā profesionālā (maģistra grāds) izglītība bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 7.līmenis);
- pamatdarbības struktūrvienības vadītājam — vismaz augstākā akadēmiskā vai 2.līmeņa augstākā profesionālā izglītība bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 6.līmenis) vai augstākā izglītība citā jomā un 3.līmeņa profesionālā kvalifikācija bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 4.līmenis);

- galvenajam bibliotekāram, galvenajam bibliogrāfam, bibliotekāram un bibliogrāfam — vismaz 1.līmeņa augstākā profesionālā izglītība bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 5.līmenis) vai tai pielīdzināma izglītība, vai vismaz 1.līmeņa augstākā izglītība citā jomā (EKI 5.līmenis) un 3.līmeņa profesionālā kvalifikācija bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 4.līmenis).

B. Reģiona galvenajā bibliotēkā:

- bibliotēkas vadītājam (direktoram) — augstākā akadēmiskā (maģistra) vai augstākā profesionālā (maģistra) izglītība bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 7.līmenis);
- bibliotēkas vadītāja (direktora) vietniekam — vismaz augstākā akadēmiskā vai 2.līmeņa augstākā profesionālā izglītība bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 6.līmenis) vai augstākā izglītība citā jomā un 3.līmeņa profesionālā kvalifikācija bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 4.līmenis);
- pamatdarbības struktūrvienības vadītājam — vismaz 1.līmeņa augstākā profesionālā izglītība bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 5.līmenis) vai augstākā izglītība citā jomā un 3.līmeņa profesionālā kvalifikācija bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 4.);
- galvenajam bibliotekāram, galvenajam bibliogrāfam, bibliotekāram un bibliogrāfam — vismaz 1.līmeņa augstākā profesionālā izglītība bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 5.līmenis) vai augstākā izglītība citā jomā un 3.līmeņa profesionālā kvalifikācija bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 4.līmenis).

C. Vietējās nozīmes bibliotēkā:

- bibliotēkas vadītājam (direktoram) — vismaz 1.līmeņa augstākā profesionālā izglītība bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 5.līmenis) vai augstākā izglītība citā jomā un 3.līmeņa profesionālā kvalifikācija bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 4.);
- bibliotēkas vadītāja (direktora) vietniekam — vismaz 1.līmeņa augstākā profesionālā izglītība bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 5.līmenis) vai vismaz vidējā izglītība un 3.līmeņa profesionālā kvalifikācija bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 4.līmenis);
- pamatdarbības struktūrvienības vadītājam — vismaz 1.līmeņa augstākā profesionālā izglītība bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 5.līmenis) vai vismaz vidējā izglītība (EKI 4.līmenis) un 3.līmeņa profesionālā kvalifikācija bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 4.);
- galvenajam bibliotekāram, galvenajam bibliogrāfam, bibliotekāram un bibliogrāfam — vismaz 1.līmeņa augstākā profesionālā izglītība bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 5.līmenis) vai vismaz vidējā izglītība (EKI 4.līmenis) un 3.līmeņa

profesionālā kvalifikācija bibliotēku, informācijas un arhīvu zinībās (EKI 4.līmenis).

Tika arī izteikts priekšlikums ieviest jaunu amatu — bibliotekāra asistents, kurš varētu veikt vienkāršus rutīnas darbus, un kuram varētu būt arī tikai vidējā izglītība — taču ne zemāka par to.

Papildus tika ieteikts noteikumos izvirzīt prasības obligātai regulārai bibliotēku darbinieku profesionālajai pilnveidei, līdzīgi kā tas šobrīd ir pedagogiem, kam profesionālās pilnveides apjoms triju gadu laikā nedrīkst būt mazāks par 36 stundām, no kurām 12 stundas var būt tā saucamais pašpilnveides un pieredzes modulis: semināri, konferences, pieaugušo neformālās izglītības programmas. (Plašāk: 07.06.2011. MK noteikumi Nr.431 "Pedagogu profesionālās kvalifikācijas pilnveides kārtība", <http://www.likumi.lv/doc.php?id=231455>).

Citu noteikumu grozījumu projektu Latvijas zinātnisko, speciālo un publisko bibliotēku direktoru 2012. gada pavasara sanāsmē 23.maijā prezentēja Gulbenes bibliotēkas direktore, apspriežamo MK noteikumu izstrādes darba grupas vadītāja **Antra Sprudzāne** un LR Kultūras ministrijas Bibliotēku un arhīvu nodaļas vecākā referente, darba grupas locekle **Linda Langenfelde**. Tajā ir vērā ņemamas atšķirības no LU SZF IBSN izstrādātās. Piemēram, piedāvāts, ka reģiona galvenajā bibliotēkā strādājošam galvenajam bibliotekāram un galvenajam bibliogrāfam varētu būt arī tikai vidējā izglītība un 3.līmeņa profesionālā kvalifikācija bibliotēku un informācijas zinībās. Savukārt vietējas nozīmes bibliotēkā strādājošam bibliotēkas vadītāja vietniekam noteikti jābūt augstākajai izglītībai. Nav minētas bibliotēku vadītāju amata ieņemšanai nepieciešamās izglītības prasības.

Pagaidām tie visi ir tikai priekšlikumi, kurus turpina apspriest un izvērtēt. Nolemts, ka grozījumu vietā izstrādājami jauni MK noteikumi par bibliotēkas darbam nepieciešamo darbinieku skaitu un darbinieku amatu ieņemšanai nepieciešamo izglītību. Tādēļ aktualizējies arī otrs šo noteikumu aspekts, kas līdz šim netika skatīts, proti, jautājums par kritērijiem, pēc kuriem noteikt bibliotēkas darbam nepieciešamo darbinieku skaitu. Vai arī tie nebūtu jāpārskata?

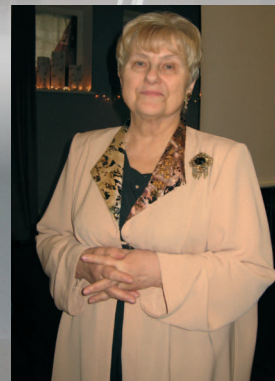
Sākotnējais grozījumu izstrādes gala termiņš bija 2012.gada nogale, taču tagad, sakarā ar jaunu noteikumu izstrādi, tas pārcelts uz 2013.gadu.

Bibliotekārās sabiedrības viedoklis

Gadskārtējā Latvijas zinātnisko, speciālo un publisko bibliotēku direktoru rudens sanāsmē 2011. gada 21.novembrī LU SZF IBSN organizēja aptauju, lai noskaidrotu, kāds ir bibliotēku direktoru viedoklis nozares izglītības problēmjautājumos: vai izglītības prasības bibliotekārajiem darbiniekiem būtu jānosaka ar MK noteikumiem vai arī tas nav nepieciešams un katrs darba devējs var izvirzīt savas prasības; kādām jābūt izglītības prasībām noteiktu amatu ieņemšanai bib-

Kā garantēt,
lai reformālā
izglītība būtu
kvalitatīva?

Epāte
Mācību procesa metode
Pasniedzēju Iegūtāpmie
Kvalitāte

**"I Fortum"
konferencē
"Inovācijas
bibliotēku nozares
izglītībā" 2011.
gada 24.novembrī**

Foto: Marlēna Krasovska

VIŠŅĀ, 2012. GADA 21. NOVEMBRIĀ, KURĀ PĀRSTĀJĀS PAR KVALITĀTES MĀCĪBAS METODI
CONFERENCES, SEMINARI, SAVAKSMES - E-RESURSI, E-PASĀRĒKŠĀJĀS, E-PASĀRĒKŠĀJĀS, E-PASĀRĒKŠĀJĀS
VECĀ UN JAUNĀ GRĀMĀRĒCĪBA - A ZĒMĒS - PĀGĀJĪBA UN ATĀRĒS - ĒSĒRNI UN JAUNĪS BIBLIOTĒKĀS

liotēkās, u.c. Diemžēl anketas aizpildīja tikai pāris sanāksmes dalībnieki, tādēļ bibliotēku direktoru viedokli uzziņāt neizdevās.

Pēc trīs dienām, 2011.gada 24.novembrī "I Fortum" organizētajā konferencē "Inovācijas bibliotēku nozares izglītībā", kas bija veltīta bibliotēku nozares profesionālās izglītības jautājumiem, mēģinājums rosināt izteikties klusējošo bibliotekāro sabiedrību bija viltīgāks. LU SZF IBSN nodaļas vadītāja **Baiba Holma** un docente **Daina Pakalna** organizēja inovatīva formāta diskusiju, lūdzot konferences dalībniekus sadalīties grupās, izlozēt kādu no aktuālajiem izglītības problēmjautājumiem un izteikt viedokļus prāta vētras formā, tos uzrakstot uz līmlapiņām un piestiprinot pie kopējās lielās darba lapas — domu kartes. Pēcāk grupas apmainījās ar darba lapām un prezentēja cita citas uzrakstīto. Diemžēl konferences apmeklētāju rindas bija retas (visdrīzāk bibliotekāra plānam makam ne gluži mazās dalības maksas dēļ), tādēļ iegūto atbilžu skaits bija neliels. Izkristalizējās viedokļi: bibliotekāriem ir nepieciešama sistēmiska izglītība, vidējā un augstākā līmeņa amatu ieņemšanai — pat maģistra grāds.⁶

Pētījums par nozares izglītības problēmjautājumiem

2010.gada nogalē "I Fortum" uzsāka pētījumu "Bibliotēku nozares izglītības attīstības virzieni un iespējas izglītības kvalitātes paaugstināšanai". Pētījuma mērķis ir analizēt situāciju nozares izglītības jomā, noskaidrot bibliotēku nozares speciālistu viedokļus, arī attieksmi pret neformālā ceļā iegūto izglītību, kā arī noteikt attīstības perspektīvas un izstrādāt ieteikumus nozares izglītības politikas veidotājiem. Pirmie pētījuma rezultāti apskatīti LNB Konsultatīvā centra vadītājas **Evijas Vjateres** publikācijā "I Fortum" biļetena "Laiks. Spēks. Mērķis." 1.numurā.⁷

No 2010.gada novembra līdz 2011.gada janvārim noritēja darba devēju aptauja. Uz anketā iekļauto jautājumu: "Kādi atlases kritēriji ir būtiski darba devējiem, pieņemot darbā darbiniekus?" 79% respondentu atbildēja, ka vissvarīgākais kritērijs ir profesionālā izglītība. 55% respondentu pauda atbalstu neformālās izglītības ceļā gūto prasmju atzišanai, iegūstot 3.kvalifikācijas līmeni.

Pētījuma ietvaros organizētas arī divas fokusgrupu diskusijas. 2010.gada 16.novembrī — diskusija ar bibliotēku nozares izglītības koncepcijas izstrādes darba grupas locekļiem, 2011.gada 22.martā — diskusija ar Latvijas Bibliotēku padomes pārstāvjiem. Jautājumā par to, kādas izglītības prasības būtu jāizvirza bibliotēku darbiniekiem, viedokļi dalījās. Vieni pastāvēja uz to, ka nozares straujās attīstības dēļ formālā izglītība būtu obligāta: "*bibliotēkā jāstrādā cilvēkam ar augstāko bibliotekāro izglītību un vairs ne tikai trīs gadu bakalaura izglītību, bet ar pilnu kompleksu 3+2 (...)*"⁸ Citi tam nepiekrita, un pieļāva, ka bibliotēkās var strādāt arī darbinieki bez augstākās profesionālās izglītības. Dis-

kusiju dalībnieku attieksme pret neformālā ceļā iegūto kvalifikāciju kopumā bija pozitīva.

Apkopojot pētījuma pirmos rezultātus, tika iegūts secinājums, ka bibliotēkās jāstrādā darbiniekiem tikai ar augstāko bibliotekāro izglītību, kā arī tika atzīta regulāras profesionālās pilnveides nepieciešamība.⁹

Pētījums tiek turpināts: notikusi fokusgrupu diskusija ar jaunajiem speciālistiem, plānotas diskusijas ar valsts nozīmes bibliotēku un reģionu galveno bibliotēku direktoriem, kā arī padziļinātas intervijas ar nozares un izglītības politikas veidotājiem un reģionālo mācību centru vadītājiem.

Izstrādāts jaunā profesijas standarta projekts

2011.gada vasarā "I Fortum" darba grupa **Baibas Sporānes** vadībā pabeidza bibliotēku nozares 3.kvalifikācijas līmeņa profesijas standarta "Bibliotekārs" izstrādi, un tas tika iesniegts Izglītības un zinātnes ministrijā (IZM) apstiprināšanai. 2011.gada 14.septembrī standarta projektu izskatīja Profesionālās izglītības un nodarbinātības trīspusējās sadarbības apakšpadomes sēdē. Standarta projekta apstiprināšana tika atlikta līdz laikam, kad būs sakārtoti nozares normatīvie akti, kas skar profesionālo izglītību, tostarp izstrādāti jaunie MK noteikumi par bibliotēkas darbam nepieciešamo darbinieku skaitu un darbinieku amatu ieņemšanai nepieciešamo izglītību. Ar standarta "Bibliotekārs" projektu var iepazīties "I Fortum" biļetena "Laiks. Spēks. Mērķis." 1.numurā.¹⁰

Kas veidos Eksaminācijas centru?

Diemžēl nav skaidrības par Eksaminācijas centra izveidi ārpus formālās izglītības sistēmas apgūtās profesionālās kompetences novērtēšanai. Lai arī apņēmību to izveidot paudusi "I Fortum", kas jau izstrādājusi centra nolikumu, kā arī izveidojusi darba grupu eksāmenu kārtības un pārbaudes kritēriju izstrādei, IZM (šīs ministrijas pārraudzībā ietilpst Izglītības kvalitātes valsts dienests, kura pienākums, atbilstoši 22.02.2011. MK noteikumiem Nr.146 "Kārtība, kādā novērtē ārpus formālās izglītības sistēmas apgūto profesionālo kompetenci" ir deleģēt profesionālās kompetences novērtēšanu akreditētai izglītības iestādei vai eksaminācijas centram) norādījusi, ka nopietno uzdevumu drīzāk varētu uzticēt LKK. Likumā gan nav aizliegts neformālā kārtā iegūtās izglītības vērtēšanu nodot sabiedriskai organizācijai. Daudzās pasaules valstīs (Amerika, Lielbritānija, Austrālija) profesionālās izglītības kvalitāti vērtē Bibliotekāru biedrības ekspertu grupa — acīmredzot, lai vērtējums būtu objektīvāks nekā tad, ja vērtētājs būtu kāda no izglītības iestādēm, kas pati īsteno konkrētās nozares apmācību programmas. Tomēr šai sabiedriskajai organizācijai ir jābūt patiesi neitrālai, nevis ieinteresētai kādas konkrētas izglītības iestādes vai mācību centra darbības atbalstīšanā.

Top jauna profesionālās pilnveides programma

Tikmēr LNB Mācību centrā jau saskaņā ar 3.kvalifikācijas līmeņa profesijas standarta "Bibliotekārs" prasībām top 320 akadēmisko stundu profesionālās pilnveides programma, kuras absolventi būs sagatavoti kvalifikācijas eksāmenam. Programma tiek veikta pēc moduļu apmācības principa, daļa plānota kā mācības e-vidē.

Piebilstams, ka gan mācīšanās profesionālās pilnveides kurss, gan ārpus formālās izglītības sistēmas apgūtās profesionālās kompetences novērtēšana būs par maksu. Saskaņā ar 19.06.2012. MK noteikumiem Nr.432 "Noteikumi par profesionālās izglītības iestāžu un eksaminācijas centru sniegto maksas pakalpojumu cenrādi", izglītības programmu grupas "Bibliotēku, informācijas, komunikācijas un arhīvu zinības" viena pretendenta novērtēšana var variēties no Ls 30,22 (ja novērtējamo skaits sasniedz 12 personas) līdz Ls 231,99.

Šobrīd nav iespējams prognozēt, kad varētu tapt skaidrākas jauno profesionālās izglītības prasību aprises, vēl jo mazāk, kad tās varētu tikt ieviestas. Neatbildēti paliek vairāki jautājumi. Kādas prasības potenciālajiem darba ņēmējiem bibliotēkās izvirzīt līdz šim lai-

kam? Vai pilnīgi visiem bibliotēkas darbiniekiem būtu izvirzāma prasība iegūt nozares izglītību (kā zināms, bibliotēkās arvien vairāk nepieciešami citu jomu speciālisti — tulki, gidi, mākslinieki, sabiedrisko attiecību un IT speciālisti utt.)? Vai nozaru bibliotekāriem — augsta līmeņa speciālistiem citās nozarēs — nepieciešama izglītība bibliotēku un informācijas jomā?

Patiesi, ledus ir sakustējies. Apšaubāmi, vai šis ir bijis tam piemērotākais laiks, bet varbūt — labāk vēlāk nekā nekad. Ir pilnīgi skaidrs, ka tā, kā bijis līdz šim, palikt nevar. Pārdomas raisa vairāki jautājumi. **Cik augstu drīkst celt bibliotekāru izglītības latiņu?** Vai tiešām galvenie bibliotekāri un galvenie bibliogrāfi ar vidējo izglītību spēs veikt sarežģītus pienākumus, ko no viņiem prasa bibliotēku un informācijas darbs šodien un nākotnē? Ņemams vērā, ka izstrādājamas ilgtspējīgas prasības, jo MK noteikumu izstrāde ir sarežģīts, birokrātisks un pietiekami ilgs process.

Daudzkārt no nozares pārstāvjiem dzirdēts iebildums: neko daudz mainīt nevar, jo jāņem vērā reālā situācija. **Vai likumi ir jāraksta reālajai situācijai vai arī tā ir tikai aizbildināšanās, nevēlēšanās vai nespēja radīt labāku realitāti?** Tādu, kurā bibliotēku un informācijas speciālista darbs beidzot būtu novērtēts un neviens vairs nejaudātu — skaļi vai klusībā, ierakstot ciparus algu sarakstā — kādēļ gan lai tik primitīva darba veicējiem piešķirtu lielāku algu?

Bibliotekāru profesionālās izglītības problēmām uzmanību pievērsuši arī nozares studenti. 2011.gada 18.martā Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes studenti un pasniedzēji sadarbībā ar Latvijas Bibliotekāru biedrības Jauno speciālistu sekciju organizēja nekonferenci "BibCamp-4" "Bibliotekārā izglītība: nozīme, tendences, nepieciešamība", kur diskutēja arī par tematu "Darbs bibliotēkā ar izglītību citā nozarē".

Foto: Marlēna Krasovska

¹ **Z, A.** Vai bibliotekāra darbs ir primitīvs? *Bibliotēku Pasaule*, Nr.33, 2005, 83.–84.lpp. ISSN 1407-6799.

² Likums citēts 2005.gadā spēkā esošajā redakcijā.

³ No darba sludinājuma kāda novada tīmekļa vietnē. Tā kā šāda situācija nesakārtotās likumdošanas dēļ ir plaši izplatīta, konkrētā sludinājuma autoru negribētos norādīt.

⁴ MK apstiprinātos profesiju standartus var apskatīt Labklājības ministrijas mājaslapā: http://www.lm.gov.lv/upload/darba_devejiem/prof_stand_1210.pdf

⁵ Izglītības kvalifikācijas līmeņi noteikti atbilstoši Vispārējai Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūrai (EKI); EKI 6. un 7.līmenis atbilst 5., EKI 5.līmenis — 4., EKI 4.līmenis — 3. un 2., EKI 3.līmenis — 1. Latvijas profesionālās kvalifikācijas līmenim. Avots: Latvijas izglītības sistēmas piesaiste Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūrai mūžizglītībai un Eiropas augstākās izglītības telpas kvalifikāciju ietvarstruktūrai. Sagatav. Akadēmiskās informācijas centrs, Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrijas Politikas koordinācijas departamenta Mūžizglītības attīstības nodaļa. Rīga, 2011. Pieejams: <http://www.nki-latvija.lv/wp-content/uploads/2011/06/Latvijas-zinojums-par-izglitibas-sistemas-piesaisti-EKI.pdf>, 34.lpp.; 02.12.2008. MK noteikumi Nr.990 "Noteikumi par Latvijas izglītības klasifikāciju".

⁶ Plašāk: **Pakalna, Daina.** Konferences "Inovācijas bibliotēku nozares izglītībā" noslēguma diskusija "Vārds visiem". *Laiks. Spēks. Mērķis* [tiešsaiste]. Nr.2, 2012, 12.jūn. [skatīts 2012.g. 25.sept.], 2.–4.lpp. Pieejams: http://academia.lndb.lv/xmlui/bitstream/handle/1/1168/Ifortum_bi%C4%B2cetens_nr2.pdf?sequence=1. ISSN 2255-7628.

⁷ **Vjaterē, Evija.** Pētījums "Bibliotēku nozares izglītības attīstības virzieni un iespējas izglītības kvalitātes paaugstināšanai" *Laiks. Spēks. Mērķis* [tiešsaiste]. Nr.1, 2011, 24.nov. [skatīts 2012.g. 25.sept.], 8.–10.lpp. Pieejams: <http://www.lnb.lv/lv/bibliotekariem/aktualitates/izglitibas-apvienibas-i-fortum-biletens.pdf>.

⁸ Turpat, 9.lpp.

⁹ Turpat, 10.lpp.

¹⁰ Trešā profesionālā kvalifikācijas līmeņa standarta *Bibliotekārs* projekts. *Laiks. Spēks. Mērķis* [tiešsaiste]. Nr.1, 2011, 24.nov. [skatīts 2012.g. 25.sept.], 10.–11.lpp. Pieejams: <http://www.lnb.lv/lv/bibliotekariem/aktualitates/izglitibas-apvienibas-i-fortum-biletens.pdf>